

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง สภาพการจ้างงานและสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงสภาพการจ้างงานและสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลาง เพื่อศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจของแรงงานนอกระบบเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่รัฐออกมาใช้บังคับในปัจจุบันและ เพื่อวิเคราะห์ถึงมาตรฐานการจ้างงานและมาตรฐานการทำงานที่แรงงานนอกระบบภาคการผลิต ภาคบริการ และภาคเกษตรในตำบลบ้านกลางต้องการได้รับ โดยผู้ศึกษาได้ตั้งสมมติฐานในการศึกษา ดังนี้

1. แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางส่วนใหญ่ได้รับสิทธิและการปฏิบัติตามสภาพการทำงานและการจ้างงานที่กฎหมายกำหนดไว้ในระดับต่ำ
2. แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางแต่ละประเภทมีปัญหาด้านสภาพการทำงาน และสภาพการจ้างงานต่างกัน
3. แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่รัฐออกมาใช้บังคับในปัจจุบันในระดับต่ำ

สรุปผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

ผลการศึกษาพบว่า แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ระหว่าง 46-55 ปี สถานภาพสมรส/ มีคู่อยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีผู้ที่ต้องอุปการะดูแล คือ บุตร ส่วนใหญ่มีลักษณะการประกอบอาชีพแรงงานนอกระบบภาคการผลิต และภาคบริการ มีลักษณะการจ้างงานเป็นแรงงานรับจ้าง มีสถานที่ทำงานอยู่นอกบ้านเป็นหลักแหล่ง และส่วนใหญ่เป็นการทำงานแบบใช้เฉพาะแรงงานเป็นหลัก

2. สภาพการทำงาน

จากการศึกษาพบว่าสภาพการจ้างงาน/สภาพการทำงานโดยรวมได้รับสิทธิหรือปฏิบัติตามนั้นอยู่ในระดับน้อย ส่วนใหญ่ต้องทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง หรือ สัปดาห์ละ 48 ชั่วโมง ไม่ค่อยมีเวลาได้เวลาหยุดพักระหว่างวัน และหยุดพักผ่อนสัปดาห์ ส่วนใหญ่ไม่มีวันหยุดในวันหยุดตามประเพณีอย่างน้อย 13 วันต่อปี และเมื่อถึงเวลาที่เจ็บป่วยหากต้องหยุดงานก็จะทำให้ขาดรายได้ทำให้ต้องไปทำงานทั้งที่ยังเจ็บป่วยอยู่ หากมีความจำเป็นหยุดงานเนื่องจากมีภารกิจส่วนตัวส่วนใหญ่จะถูกหักค่าจ้าง ถึงแม้บางครั้งได้รับบาดเจ็บหรือไม่สบายที่เกิดจากการทำงานก็ไม่ได้รับการดูแลจากนายจ้างเท่าที่ควร และบางครั้งต้องทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวันจะไม่ได้รับค่าล่วงเวลา หรือ รายได้เพิ่มจากนายจ้าง ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างทั่วไปไม่แน่นอน ดังนั้นจึงไม่ได้รับสิทธิประกันสังคมที่นายจ้างจัดทำให้ และหากต้องออกจากงาน หรือ ต้องหยุดทำงาน ก็จะไม่มีการชดเชยให้เช่นกัน อีกทั้งลักษณะงานที่มีความเสี่ยงสูง ไม่สะอาด มีฝุ่นละออง สารเคมี เชื้อปนที่จะทำให้เสี่ยงอันตรายต่อสุขภาพ และไม่มีสิทธิในการต่อรองเรื่องค่าจ้าง ค่าตอบแทน หรือ สวัสดิการจากนายจ้าง ส่วนใหญ่ทำงานจ้างเป็นรายวันไม่ได้ทำสัญญาจ้างเป็นหนังสือกับท่านเพื่อกำหนดสภาพการจ้างงาน เช่น ค่าจ้าง และไม่ได้รับสวัสดิการด้านค่ารักษาพยาบาล ชดเชยการทำงาน รวมถึงไม่มีการจัดอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับใส่เครื่องมือที่ต้องทำงานที่ต้องมีเสียงดัง แสงสว่างมาก อากาศร้อนจัด เย็นจัด หรือมีฝุ่นละออง สารเคมีที่อาจเป็นภัยอันตรายด้วยเช่นกัน (ตารางที่ 11)

3. สภาพปัญหาจากการทำงานที่ต้องประสบ

จากการศึกษาพบว่า แรงงานนอกระบบจะประสบกับสภาพปัญหาการทำงานอันดับที่ 1 คือ ค่าตอบแทนน้อย อันดับที่ 2 คือ งานหนัก อันดับที่ 3 คือ ไม่มีสวัสดิการ อันดับที่ 4 คือ ไม่มีวันหยุด และอันดับที่ 5 คือ ลักษณะการทำงานไม่ต่อเนื่อง ทางด้านสภาพแวดล้อมนั้นอันดับที่ 1 คือ เสียงดัง อันดับที่ 2 คือ ทำงานกลางแจ้ง และอันดับที่ 3 คือ มีฝุ่นละออง/ กลิ่นคาว ด้านความปลอดภัยในการทำงานพบว่า อันดับที่ 1 คือ ขาดอุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัย อันดับที่ 2 คือ สภาพแวดล้อม เช่น ความร้อน แสงสว่าง เสียง และอันดับที่ 3 คือ เครื่องจักร/เครื่องมือเป็นอันตราย ส่วนปัญหาเรื่องห้องน้ำในสถานที่ทำงานนั้นไม่ค่อยมีปัญหาเพราะว่าส่วนใหญ่มีห้องน้ำสะอาด และเพียงพอต่อความต้องการ และในเรื่องการได้รับบาดเจ็บจากการทำงานนั้นส่วนใหญ่ไม่ได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน ส่วนผู้ที่เคยได้รับบาดเจ็บจากการทำงานนั้นอันดับที่ 1 คือ การทำงานไม่ถูกวิธี/ไม่ปฏิบัติตามกฎหรือข้อแนะนำ/ความประมาท อันดับที่ 2 คือ การใช้อุปกรณ์/เครื่องมือไม่เหมาะสมกับงาน และอันดับที่ 3 คือ สภาพแวดล้อมในการทำงานไม่เหมาะสม เช่น เสียงดัง ความร้อน ฝุ่นละออง เป็นต้น ลักษณะอาการของการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นอาการอ่อนเพลีย ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ และเวียนศีรษะ/มึนงง/หน้ามืด เป็นต้น ส่วนใหญ่มี

วิธีการแก้ไขปัญหาสุภาพและความเจ็บป่วยจากการทำงานคือ ไปพบแพทย์ ณ สถานบริการของรัฐ หรือโรงพยาบาลชุมชนใกล้บ้าน และเลือกวิธีการชำระค่ารักษาพยาบาลโดยใช้สิทธิตามบัตรประกันสุขภาพ (บัตรทอง) และนอกจากนั้นส่วนใหญ่แล้วแรงงานนอกระบบยังประสบกับปัญหาทางการเงิน คือ ไม่มีเงินออมเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉิน และภาวะหนี้สิน (ตารางที่ 12-23)

4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่รัฐออกมาใช้บังคับในปัจจุบัน

จากผลการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ในระดับปานกลาง ไม่ว่าจะเป็นด้านมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ตามพ.ร.บ.คุ้มครองแรงงานด้านการคุ้มครองสภาพการทำงาน ด้านมาตรการคุ้มครองสภาพการทำงาน มาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ตามพ.ร.บ. ประกันสังคม ด้านความหมายและหลักการประกันสังคม ด้านเงื่อนไขในการเกิดสิทธิประโยชน์ และด้านสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ (ตารางที่ 24)

5. ความต้องการมาตรฐานการจ้างงานและมาตรฐานการทำงานของแรงงานนอกระบบ

จากผลการศึกษาพบว่า มาตรฐานการจ้างงานที่สอดคล้องกับอาชีพและลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูนนั้น คือ ต้องการคุ้มครองเกี่ยวกับค่าจ้าง/ค่าตอบแทน หรือค่าจ้างตามที่กฎหมายกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ สิทธิในการได้รับค่าจ้างในวันหยุด การคุ้มครองกำหนดเวลาทำงานปกติไม่เกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน สิทธิได้รับเงินทดแทนรายเดือนเมื่อประสบอันตราย หรือเจ็บป่วยจนถึงแก่ความตาย และ การได้รับค่าล่วงเวลาเมื่อทำงานเกินเวลาทำงานปกติ และมาตรฐานที่ต้องการได้รับคือ มีการจัดสถานที่ทำงานที่มีความสะอาด สะดวก ไม่มีฝุ่นละออง หรือ สารเคมีเจือปน ไม่ร้อน หรือ เย็นจนเกินไป มีอากาศถ่ายเทสะดวก และฝึกอบรมลูกจ้างหรือผู้ทำงานให้รู้จักใช้อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ถูกต้อง เพื่อป้องกันอันตรายจากการทำงาน ส่วนความต้องการได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งจะต้องมีส่วนร่วมในการจ่ายเงินสมทบนั้นส่วนใหญ่ต้องการได้รับความคุ้มครองในกรณีที่เจ็บป่วย กรณีคลอดบุตร กรณีทุพพลภาพ และกรณีเสียชีวิตตามลำดับ ส่วนใหญ่ต้องการความคุ้มครองเรื่องเงินออมกรณีชราภาพ และต้องการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

6. การทดสอบสมมติฐาน

ในวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดปัจจัยต่างๆ สำหรับการตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

1. แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางส่วนใหญ่ได้รับสิทธิและการปฏิบัติตามสภาพการทำงานและการจ้างงานที่กฎหมายกำหนดไว้ในระดับต่ำ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางส่วนใหญ่มีสภาพการทำงาน และสภาพการจ้างงานในระดับต่ำเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
2. แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางแต่ละประเภทมีปัญหาด้านสภาพการทำงาน และสภาพการจ้างงานต่างกัน จากการศึกษพบว่า แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางไม่ว่าจะเป็นประเภทภาคการเกษตร ภาคการผลิต และภาคบริการ มีปัญหาด้านสภาพการทำงาน และสภาพการจ้างงานที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
3. แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่รัฐออกมาใช้บังคับในปัจจุบันในระดับต่ำ จากการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่รัฐออกมาใช้บังคับในปัจจุบันในระดับปานกลาง ดังนั้นจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง สภาพการจ้างงานและสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบใน ตำบลบ้านกลาง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน พบว่าสภาพการจ้างงาน และสภาพการทำงานของ แรงงานนอกระบบนั้นยังอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐานค่อนข้างมาก หากวิเคราะห์ตามมาตรฐาน การจ้างงานและการทำงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2551 (วิสาร พันธนะ, 2552) ซึ่งได้สรุปและแบ่งมาตรการคุ้มครองแรงงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง แรงงานเป็น 2 ประเภทมาตรการคุ้มครองแรงงานด้านการคุ้มครองสภาพการทำงาน และ คุ้มครอง สภาพการจ้างงาน โดยมีรายละเอียดคือ

1. การคุ้มครองสภาพการทำงาน

- การคุ้มครองเกี่ยวกับเวลาทำงานปกติของลูกจ้าง ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า เวลาทำงาน ปกติของลูกจ้างวันหนึ่งต้องไม่เกิน 8 ชั่วโมง และรวมทั้งสัปดาห์ไม่เกิน 48 ชั่วโมง
- การคุ้มครองเกี่ยวกับเวลาพักของลูกจ้าง ตามปกติในการทำงานแต่ละวันเป็นหน้าที่ ของนายจ้างที่จะต้องจัดให้ลูกจ้างมีเวลาพักอย่างน้อย 1 ชั่วโมง
- การคุ้มครองเกี่ยวกับวันหยุดของลูกจ้างนายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างมีวันหยุดประจำ สัปดาห์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 วัน มีวันหยุดตามประเพณีอย่างน้อยปีละ 13 วัน รวมวันแรงงาน แห่งชาติด้วย และมีวันหยุดพักผ่อนประจำปีอย่างน้อยปีละ 6 วันทำงาน
- การคุ้มครองเกี่ยวกับวันลาของลูกจ้าง ลูกจ้างมีสิทธิลาป่วยได้ตามที่ป่วยจริง
- การคุ้มครองเกี่ยวกับการขนย้ายของหนัก
- การคุ้มครองการใช้แรงงานหญิง และเด็ก

จากการศึกษาพบว่าสภาพการจ้างงานสภาพการทำงานของแรงงานนอกระบบใน ตำบลบ้านกลาง อำเภอมือง จังหวัดลำพูนส่วนใหญ่ยังต้องทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมงไม่มีเวลาพัก ระหว่างวันส่วนใหญ่ไม่มีวันหยุด และเมื่อถึงเวลาที่เจ็บป่วยหากต้องหยุดงานก็จะทำให้ขาดรายได้ ทำให้ต้องไปทำงานทั้งที่ยังเจ็บป่วยอยู่ หากมีความจำเป็นหยุดงานเนื่องจากมีอาการเจ็บป่วยส่วน ใหญ่จะถูกหักค่าจ้างประกอบกับสภาพสถานที่การทำงานมีอันตรายเสี่ยงต่อสุขภาพค่อนข้างสูงจะ เห็นได้ว่าด้านสภาพการจ้างงานนั้นยังขาดมาตรฐานมาตรการคุ้มครองแรงงานตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน สอดคล้องกับการศึกษาของศิริอร ภัทรพฤษา (2549) ซึ่งศึกษา เรื่องสภาพการทำงาน สิ่งแวดล้อมในงาน และสุขภาพของแรงงานนอกระบบ: กรณีศึกษาแรงงาน โอท็อป อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน และมากกว่า 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยมีช่วงพักสั้นๆ 3-4 ครั้งต่อวันเท่านั้นและยังขาดมาตรฐาน ในการคุ้มครองสภาพการทำงานเช่นกัน แสดงให้เห็นว่า แม้ระยะเวลาจะผ่านมาหลายปี แต่รัฐยัง

ไม่ให้ความสนใจที่จะปรับมาตรฐานการจ้างงานนอกระบบให้พ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือทำให้แรงงานนอกระบบได้รับการปฏิบัติตามมาตรฐานที่แรงงานในระบบได้รับอย่างเท่าเทียมกัน

2. มาตรการคุ้มครองสภาพการจ้างงาน

- ค่าตอบแทนการทำงานปกติโดยนายจ้างต้องจ่ายเป็นเงินตราให้ตามระยะเวลาหรือตามผลงานที่ลูกจ้างทำได้และให้หมายความรวมถึงเงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างในวันหยุดและวันลาที่ลูกจ้างไม่ได้ทำงาน แต่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

- ค่าตอบแทนนอกเวลาทำงานปกติ ประกอบด้วยค่าล่วงเวลา หมายถึงเงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเป็นการตอบแทนการทำงานล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด ซึ่งนายจ้างต้องจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้แก่ลูกจ้างเท่าเทียมกันไม่ว่าลูกจ้างจะเป็นชายหรือหญิง

จากผลการศึกษาด้านมาตรฐานการคุ้มครองสภาพการจ้างงานนั้น พบว่าแรงงานนอกระบบไม่มีสิทธิในการต่อรองเรื่องค่าจ้าง ค่าตอบแทน หรือ สวัสดิการจากนายจ้าง ส่วนใหญ่ทำงานจ้างเป็นรายวันเลยไม่ได้ทำสัญญาจ้างเป็นหนังสือกับเพื่อกำหนดสภาพการจ้างงาน เช่น ค่าจ้าง และไม่ได้รับสวัสดิการด้านค่ารักษาพยาบาล ชดเชยงาน หากต้องทำงานนอกเวลาหรือในวันหยุดก็จะได้ค่าตอบแทนนอกเวลา หรือหากมีความจำเป็นต้องหยุดงาน ก็จะไม่ได้รับค่าจ้างจากนายจ้างเช่นกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ เสนอ นคราภิบาล (2545) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคของแรงงานนอกระบบในการได้รับความคุ้มครองและสิทธิประโยชน์ทางกฎหมาย: ศึกษาเฉพาะกรณีการรับงานไปทำที่บ้านซึ่งพบว่า การจ่ายค่าตอบแทนก็จะขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างว่าจะจ่ายค่าจ้างเมื่อไหร่ไม่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน ซึ่งขาดมาตรการในการคุ้มครองสภาพการจ้างงานของแรงงานนอกระบบเช่นกัน แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าคำนิยามต่อแรงงานนอกระบบจะแตกต่างกันไปตามบริบท และสภาพการทำงานที่หน่วยงานนั้นๆ เข้าไปเกี่ยวข้อง และแม้ว่าระยะเวลาจะผ่านไปนานหลายปี จุบรวมสำคัญของแรงงานนอกระบบ คือ การเป็นแรงงานที่ไม่ได้รับความคุ้มครองในลักษณะเดียวกับแรงงานในระบบ ขณะเดียวกันแรงงานนอกระบบยังไม่มีมารวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนที่ชัดเจน จึงทำให้แรงงานนอกระบบขาดอำนาจการต่อรองในการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย การได้รับความคุ้มครองจากรัฐเป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิตของแรงงานนอกระบบ

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า แรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลางมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่รัฐออกมาใช้บังคับในปัจจุบันในระดับปานกลาง ไม่ว่าจะเป็นด้านมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ตามพ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน ด้านการคุ้มครองสภาพการทำงาน ด้านมาตรการคุ้มครองสภาพการจ้างงาน มาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ตาม พ.ร.บ. ประกันสังคม ด้านความหมายและหลักการประกันสังคม ด้านเงื่อนไขในการเกิดสิทธิประโยชน์ และด้านสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ และมีความต้องการคุ้มครองเกี่ยวกับค่าจ้าง/การได้รับค่าตอบแทน หรือค่าจ้างตามกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแรงงานนอกระบบในตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูนนั้นยังมีสภาพการทำงานอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน และมีรายได้ที่ไม่แน่นอนไม่เพียงพอต่อการออม ไม่มั่นคงด้านรายได้ ต้องทำงานหนักเพื่อแลกกับค่าแรงที่ได้รับ ขาดการดูแลคุ้มครองเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน รวมทั้งสวัสดิการเพราะมีนายจ้างที่ไม่แน่นอน ไม่มีการทำสัญญาจ้างงาน และต้องประสบกับปัญหาด้านหนี้สิน จึงมีความต้องการด้านการคุ้มครองเกี่ยวกับค่าจ้าง/การได้รับค่าตอบแทน หรือค่าจ้างตามกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ สิทธิในการได้รับค่าจ้างในวันหยุด การคุ้มครองกำหนดเวลาทำงานปกติไม่เกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน สิทธิได้รับเงินทดแทนรายเดือนเมื่อประสบอันตราย หรือเจ็บป่วยจนถึงแก่ความตาย และ การได้รับค่าล่วงเวลาเมื่อทำงานเกินเวลาทำงานปกติ เพื่อเป็นหลักประกันให้กับครอบครัวของตนเองนั่นเอง ดังนั้นรัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความรู้กับแรงงานนอกระบบ เพื่อให้รับรู้ถึงสิทธิของตนเอง และรู้จักปกป้องสิทธิประโยชน์ของตนเองให้พ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ยิ่งกว่านั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สวัสดิการแรงงานจังหวัด ต้องให้ความสำคัญกับการตรวจสอบ ติดตามการจ้างงานของแรงงานนอกระบบให้ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมตามกฎหมายด้วย และควรผลักดันให้แรงงานนอกระบบได้รับความคุ้มครองเหมือนแรงงานในระบบเพื่อให้เกิดความเสมอภาค

ข้อเสนอแนะในการศึกษา

1. ให้ความรู้ และส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของแรงงานนอกระบบเพื่อจัดสวัสดิการ หรือกองทุน เพื่อดูแลปัญหาด้านต่างๆ ของแรงงานนอกระบบ เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษาบุตร เป็นต้น
2. ควรส่งเสริมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพให้ประชาชนกลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นไปในอนาคต
3. มีการฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แรงงานนอกระบบเกี่ยวกับมาตรฐานการคุ้มครองแรงงานนอกระบบที่รัฐออกมาใช้บังคับในปัจจุบัน
4. จัดให้มีการตรวจสอบมาตรฐานการจ้างงานและมาตรฐานการทำงานที่แรงงานนอกระบบอย่างสม่ำเสมอ

โดยข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นควรดำเนินงานโดยอยู่ในพื้นฐานความร่วมมือในมิติของการบูรณาการ ทั้งนักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานและระดับนโยบาย กลุ่มแรงงานนอกระบบ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ควรตระหนักและผลักดันให้การพัฒนาคูณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้แรงงานนอกระบบในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันระหว่างท้องถิ่นกับภาคประชาชน